

Dialogia hakemassa – avoin julkaiseminen filosofiassa

2024-11-28

[avoimen julkaisemisen vaihtoehdot](#), [Avoin julkaiseminen / Open Access](#), [avoin lehtijulkaiseminen](#), [julkaisemisen kulttuuri](#), [keskustelu \(avoin julkaiseminen\)](#)

Filosofia voisi keskustelevalta luonteeltaan sopia erityisen hyvin avoimeen julkaisemiseen, mutta se ei ole siinä niin pitkällä kuin monet luonnontieteet tai lääketiede. Tässä artikkelissa filosofian alan julkaisemisen kulttuuria tarkastellaan laajasti: aina preprint-julkaisemisesta avoimen julkaisemisen eri muotoihin – myös mahdollisia tulevaisuuden suuntauksia hahmotellaan. Artikkelin käy läpi filosofian lehtien avoimen julkaisemisen käytäntöjä sekä kotimaisissa että kansainvälisissä lehdissä. Myös avoimen julkaisemisen erilaisten tukimuotojen vaikutus julkaisemiseen tuodaan esiin, kun pureudutaan tarkemmin Helsingin yliopiston filosofian alan julkaisukäytäntöihin. (Artikkeli kuuluu tieteen julkaisemisen tulevaisuutta käsittelevään [kirjoitussarjaan](#).)

Teksti: Markku Roinila (Helsingin yliopiston kirjasto)

Markku Roinila työskentelee kirjastossa avoimen julkaisemisen palvelujen parissa. Hän myös on teoreettisen filosofian dosentti, ja hän ylläpitää [filosofian tieteenalaopasta](#).

Filosofia on pohjimmiltaan keskustelevalta tiede. Sen antiikin kultakauden tunnetuin vaihe sijoittuu keskusteluihin, joita **Platon** enemmän tai vähemmän totuudenmukaisesti kuvasi *Dialogeissaan*. Vielä nykyäänkin järjestetään paljon filosofisia keskustelutilaisuuksia, joihin voivat osallistua niin ammattimaiset filosofit kuin filosofiasta kiinnostuneet alan harrastajat.

On siis selvää, että filosofia on lähtökohtaisesti varsin sopiva tiede avoimeen julkaisemiseen. Hyvin monia filosofisia artikkeleita voi lukea ilman perinpohjaista alan tuntemusta toisin kuin useimmissa luonnontieteissä.

Käytännössä filosofia ei kuitenkaan ole avoimen julkaisemisen suhteen niin pitkällä kuin monet luonnontieteet tai lääketiede. Sen julkaisukulttuuria määrittävät pitkälti perinteet, joista ollaan vasta vähitellen irtautumassa. Keskityn seuraavassa katsauksessa filosofian lehtiartikkelihin, vaikkakin huomioin muutamassa osiossa myös kirjaluvut ja monografiat. Katsaus sisältää seuraavat osat:

1. *Julkaisukulttuuri filosofiassa*
2. *Avoimen julkaisemisen käytännöt*
3. *Preprint-julkaiseminen filosofiassa*
4. *Kohti overlay-julkaisemista?*
5. *Filosofian avoimet lehdet*
6. *Avoimuus suomalaisissa filosofian lehdissä*
7. *Filosofian avoin julkaiseminen Helsingin yliopistossa*
8. *Filosofian avoimen julkaisemisen tulevaisuuden näkymiä*

Julkaisukulttuuri filosofiassa

Filosofiassa johtavat tiedelehdet ovat hyvin vanhoja ja samat lehdet ovat olleet arvostetuimpia jo pitkään. **Brian Leiter** on blogissaan järjestänyt niistä monia äänestyksiä, ja [vuoden 2022 äänestystuloksen](#) mukaan arvostetuimmat kymmenen filosofian yleislehteä ovat järjestyksessä seuraavat (suluissa nykyinen kustantaja (usein jonkin filosofisen yhdistyksen tai säätiön valtuuttamina) ja perustamisvuosi):

1. *Philosophical Review* (Duke University Press, 1892)
2. *Noûs* (Wiley, 1967)
3. *Philosophy & Phenomenological Research* (Wiley, 1940)
4. *Mind* (Oxford University Press, 1876)
5. *Journal of Philosophy* (Philosophy Documentation Center, 1904)
6. *Australasian Journal of Philosophy* (Taylor & Francis, 1923)
7. *Philosophical Studies* (Springer, 1950)
8. *Philosopher's Imprint* (Michiganin yliopiston kirjasto, avoin lehti, 2000)
9. *The Philosophical Quarterly* (Wiley, 1950)
10. *Analysis* (Oxford University Press, 1933)

Kuten listasta näkyy, [suuret kustantajat](#) vastaavat merkittävimpien filosofisten lehtien julkaisemisesta. Merkittävin kustantaja on Wiley-Blackwell, mutta myös Springer, Taylor & Francis, Oxford University Press ja Cambridge University Press ovat alan merkittäviä kustantajia. En voi tässä mennä kovin syvälle julkaisukulttuuria koskeviin kysymyksiin, mutta on selvää, että Suomessakin filosofiassa vallitsee julkaise tai tuhoutu -paine, joka herkästi ohjaa julkaisemaan tunnetuimmissa lehdissä, avoimesti tai ei (julkaisupaineesta, ks. artikkelini [Onko vähemmän enemmän?](#)).

Julkaisupaineen syytä tai ei, suomalainen filosofia on kansainvälisessä vertailussa varsin korkeatasoista. Kokonaisuutena katsoen suomalainen filosofia on myös varsin avointa. Incites-tietokannan mukaan viimeisen viime vuoden aikana Suomi sijoittuu 18. sijalle Web of Science -lehtiartikkeleiden avoimuudessa. On tosin huomattava, että tietokanta sisältää vain rajoitetusti filosofisia artikkeleita.

Avoimen julkaisemisen käytännöt

Pyrkimys julkaista alan tärkeimmissä lehdissä näkyy avoimessa julkaisemisessa siinä, että filosofian tutkijat ovat kyllä havainneet open access -lehdissä julkaisemisen eli niin sanotun kultaisen reitin avoimen julkaisemisen ([gold open access](#)) edut (julkaisemisen nopeus, viittausten lisääntyminen, prestiisin nousu), mutta julkaiseminen on usein rajoittunut perinteisiin valtaviirran lehtiin.

Avoimuuden etujen ja perinteisten julkaisukanavien yhdistämisessä tärkeiksi ovat nousseet kansallisen FinElib-kirjastokonsortion ja yksittäisten kirjastojen tekemät niin sanotut [read & publish -lehtisopimukset](#), joihin sisältyy tilausmaksun lisäksi mahdollisuus julkaista avoimesti. Tutkijalle tämä näyttäytyy yliopiston tarjoamana tukena lehtien kirjoittajamaksuihin, jota käytetään hanakasti hyödyksi. Esimerkiksi kirjoitushetkellä Helsingin yliopiston tutkija voi julkaista avoimesti tietyissä Cambridge University Pressin, Elsevierin, Oxford University Pressin, Springerin, Taylor & Francisin (artikkelikiintiö) ja Wileyn lehdissä (ks. [ajantasaistet tiedot kirjoittajamaksuoppaasta](#)). Kirjastojen lisäksi myös yliopistojen yksiköt ovat saattaneet maksaa avoimeksi artikkeleita, mutta tästä on hyvin niukasti tietoja saatavilla. Tutkijalle kyseiset sopimukset ovat erittäin hyvä etu, mutta valitettavasti yliopistoille ne ovat eräänlainen aikapommi, sillä ne haukkaavat kirjastojen budjeteista suuren osan eikä ole selvää, että vastaavia sopimuksia voidaan enää kovin pitkään tehdä elleivät kustantajat ole valmiita tinkimään sopimusten hinnoista (tilanteesta, ks. [Think Open -blogin katsaus ja filosofien välinen paneelikeskustelu](#)).

Toki avoimuutta on toteutettu myös muilla tavoin, erityisesti niin sanotun vihreän open access -reitin ([green open access](#)) kautta eli rinnakkaisallentamalla tutkimusartikkelien julkaisua edeltävä käsikirjoitusversio tutkimusorganisaation julkaisuarkistoon. Ongelmana tässä ilmaisessa avoimen julkaisemisen muodossa on ollut se, että useimmat kustantajat määräävät käsikirjoitusversiolle julkaisuviiveen, joka voi olla kaksikin vuotta. Lisäksi käsikirjoitusversiossa ei ole lopullisen artikkelin sivunumeroita, minkä vuoksi niihin ei voi viitata suoraan.

Jos ajatellaan filosofista dialogia, kaksi vuotta on todella pitkä aika. Kuvitellaan platonilainen dialogi, jossa osanottajat selostavat näkökantansa johonkin asiaan keskustelun edetessä monipuolisesti. Jos osanottajien tutkimusorganisaatioiden kirjastoilla ei ole mahdollisuutta hankkia filosofian alan lehtiä, joissa keskustelua käydään eikä mahdollisuutta tarjota välitöntä avointa julkaisumahdollisuutta, keskustelu jää väkisininkin vaillinaiseksi monelle alan tutkijalle tai embargojen takia se voi kestää hyvin, hyvin pitkään. Dialogi tapahtuu siis kuin hidastetussa filmissä, joka voi myös yllättäen katketa.

Jos osanottajien tutkimusorganisaatioiden kirjastoilla ei ole mahdollisuutta hankkia filosofian alan lehtiä, joissa keskustelua käydään eikä mahdollisuutta tarjota välitöntä avointa julkaisumahdollisuutta, keskustelu jää väkisininkin vaillinaiseksi monelle alan tutkijalle tai embargojen takia se voi kestää hyvin, hyvin pitkään.

Preprint-julkaiseminen filosofiassa

Olen aiemmin kirjoittanut tästä ongelmasta [niin & näin -lehden blogissa](#) ja esittänyt ratkaisuksi, että ihmistieteissä ryhdyttäisiin ottamaan mallia luonnontieteistä, joissa [preprint-kulttuuri](#) on yleistä. Esimerkiksi fysiikassa on vallitseva käytäntö tallentaa artikkelin ensimmäinen versio ArXiv-tietokantaan, jossa siihen kerätään kommentteja. Näiden pohjalta artikkelista tehdään lopullinen versio, jota tarjotaan lehdelle julkaistavaksi. Ensimmäinen artikkeliversio, preprint, voidaan tallentaa esimerkiksi tieteenfilosofian [PhilSci-preprint-arkistoon](#) tai yleiseen [OSF-preprint-arkistoon](#), jossa on [erityinen alue filosofialle](#). Näin informoidaan alan muita tutkijoita asiasta ja dialogi voi käynnistyä. Vaihtoehtoisesti saman preprint-version voi tallentaa instituution julkaisuarkistoon (Helsingin yliopistossa [Helda](#), jonne tallennetaan [Tuhat-tutkimustietojärjestelmän](#)). Preprint-versioissa ei yleensä ole kustantajan asettamaa embargoa. Kun artikkeli on hyväksytty lehteen, preprint-artikkeliversio voi vaihtaa Tuhat-järjestelmän kautta [post-printiksi](#) eli vertaisarvioinnin jälkeiseksi artikkeliversioksi (jossa kuitenkin ei ole kustantajan taittoa tai sivunumeroita). Lienee kuitenkin syytä mainita, että preprint-kulttuuri on filosofiassa vielä varsin alkuvaiheessa. Esimerkiksi edellä mainitussa OSF-arkistossa on tällä hetkellä 450 filosofian preprintiä.

- **Lue myös:** [Testissä uudet preprint-arkistot OSF ja Science Open](#) (19.11.2018)

Tämäntapaista artikkelipullan vaivaamista voi tehdä myös ns. akateemisissa yhteisöpalveluissa, kuten Academia.edussa ja Research Gatessa. On kuitenkin huomattava, että ne eivät ole avoimia palveluja, vaan kaupallisia yrityksiä, joihin vaaditaan rekisteröityminen. Koska kyseiset palvelut lähettävät paljon mainospostia, kaikki potentiaaliset tutkijat eivät välttämättä ole halukkaita rekisteröitymään ja osallistumaan keskusteluun näillä alustoilla. Tutkija ei myöskään voi lisätä tekijänoikeuslupaa lataamaansa materiaaliin, vaan käytännössä ladatun materiaalin oikeudet siirtyvät palveluille, mikä on poiknut oikeusjuttuja eri kustantajien kanssa.

Kohti overlay-julkaisemista?

Ei-kaupalliseksi filosofisten artikkeleiden alustaksi on viime vuosina vakiintunut [Philpapers](#), joka luottaa kirjastojen jäsenyysmaksuihin (mm. Helsingin yliopisto). Philpapers on kasvanut tasaisesti ja onkin varsin hyvin toimiva avoin julkaisuarkisto, josta löytyy artikkeleiden open access -versioita ja jossa on lisäpalveluja muun muassa keskusteluihin ja tutkijaprofiileihin. Toisena päätoimittajana toimii tämän hetken kenties tunnetuin filosofi, **David Chalmers**.

Olen myös sitä mieltä, että julkaisukulttuurin keskittyessä liikaa lopullisiin, taitettuihin artikkeliversioihin, julkaisuarkistossa olevat tuhannet ja taas tuhannet käsikirjoitusversiot ovat vahvasti alikäytettyjä. Periaatteessa rinnakkaistallenteeseen voidaan viitata mainitsemalla normaalien artikkelitietojen lisäksi julkaisuarkiston pysyvä tunniste (esimerkiksi Handle-, URN- tai DOI-osoite) ja antamalla sivunumeroksi joko dokumentissa oleva sivunumero tai hakasulkeissa itse laskettu sivu (esimerkiksi kahdeksas sivu olisi [8]). Tällaista viittaamistyyliä ei kuitenkaan juuri näe käytettävän. Syy lienee se, että vaikka viittaus kyllä johtaa lukijan oikean dokumentin oikean kohdan äärelle, lehtien perinteeseen nojautuva viittauspolitiikka ei salli tätä viittaamista.

Toinen tapa hyödyntää julkaisuarkistojen rinnakkaistallenteita on perustaa ns. overlay-lehtiä, joissa koostetaan teemoittain numeroita hyödyntäen nettiarkistossa olevia artikkeleita. Tätä julkaisutapaa on tehty paljon luonnontieteissä, ja fyysikko **Syky Räsänen** on nähnyt tässä [tulevaisuuden tavan julkaista avoimesti](#) ilman suurten kustantajien valta-asemaa. Räsänen mallin mukaan filosofiassa voitaisiin esimerkiksi perustaa avoimelle julkaisualueelle overlay-lehti, joka keskittyy vaikkapa ympäristöfilosofian tai tekoälyn filosofian kysymyksiin ja joka julkaisee ajankohtaista keskustelua tai jonkin kongressin satoa tai teemanumeroita jostakin aiheesta, vaikkapa tekoälyn etiikasta. Materiaali lehteen löytyisi julkaisuarkistoista, erityisesti preprinteistä, joista kiinnostavimmat voitaisiin vertaisarvioida ja lisätä lehteen, minkä jälkeen kyseiseen julkaisuarkistoon lisätään preprintin rinnalle tai tilalle julkaistu, vertaisarvioitu versio. Näin voidaan ohittaa kaupalliset kustantajat ja julkaiseminen pysyy tutkijoiden omissa käsissä.

Kuten edellä mainitsin, filosofiassa preprint-kulttuuri ei ole vielä yleistynyt. Overlay-lehden voi toki rakentaa myös vertaisarvioitujen käsikirjoitusversioiden eli post-printtien varaan, mutta silloin prosessi kulkee usein ulkopuolisen toimijan, kuten vertaisarvioinnin teettävän lehden ja sen kaupallisen kustantajan kautta. Tästä taas seuraa se, että kyseisen käsikirjoitusversion voi lisätä lehteen usein vasta julkaisuviiheen kautta ja toisinaan kustantaja saattaa lisenssin kautta estää esimerkiksi artikkelin ulkonäön muuttamisen. En kuitenkaan näe tätä ylivoimaisena esteenä, sillä monilla filosofian aloilla kuvatukselliset teemakokonaisuudet olisivat hyödyllisiä julkaisuviiheestä huolimatta, ikään kuin keskustelun raporttoijana – usein tämäntapaista koosteita on julkaistu artikkelikokoelmina. Eri yliopistojen julkaisuarkistot, Philpapers, OSF ja

THINK OPEN

Digitaalisista tutkimuspalveluista ja avoimesta tieteestä / About digital research services

Overlay journals and online archives: the future of scientific publishing

2024-01-18 KIRJOITTANUT SYKSY RÄSÄNEN

“There is no reason why the combination of online archives and overlay journals cannot be extended to all disciplines, saving billions of euros a year. This would free up vast resources for research that are currently wasted on commercial publishers’ profits”, writes cosmologist Syky Räsänen in his article. The path to a more sustainable publishing culture goes through awareness of the current situation and practical solutions. According to Räsänen, non-profit diamond open access publishing – open access with no APCs (article processing charges) – represents a return to the roots of the open access movement.

(Tämä artikkeli on saatavissa myös suomeksi.)

Text: Syky Räsänen (University of Helsinki, Department of Physics)

More than 20 years have passed since the [Budapest Open Access Initiative](#) (BOAI). [Paul Ayrís](#), a veteran of the open access movement at the University College London Library, has said that the initiative has failed in its main objective – reducing the cost of scientific publishing.

This failure is due to the fact that many open access projects have not started from the needs of the academic community and sought to meet them in a

esimerkiksi suuret eri yliopistoja haravoivat suuret verkkoarkistot (mm. [Base](#), [Core](#)) tarjoavat yllin kyllin materiaalia filosofian alalta (ks. [arkistoista](#)).

Tällä hetkellä en tiedä yhtäkään filosofian overlay-lehteä. Ehkä sinä voit perustaa ensimmäisen?

Tällä hetkellä jo varsin vakiintunut avoimen koodin OJS (Open Journal Systems) voi toimia overlay-lehden julkaisualustana. Alustalla toimivat tällä hetkellä muun muassa Tieteellisten seurain valtuuskunnan [Journal.fi](#)-palvelu ja Helsingin yliopiston [Editori-palvelu](#), jossa toimii yksi overlay-lehti. On tosin sanottava, että avoimen koodin ohjelmistossa on omat ongelmansa ja lehtien toimittajien on varauduttava myös teknisten ongelmien ratkomiseen. Toistaiseksi overlay-lehtikulttuuri on kuitenkin rajoittunut luonnontieteisiin ja psykologiaan, kuten äskettäinen [kartoitusartikkeli](#) osoittaa. Tällä hetkellä en tiedä yhtäkään filosofian overlay-lehteä. Ehkä sinä voit perustaa ensimmäisen?

Filosofian avoimet lehdet

Kun katsotaan edellä mainittua Leiterin tuloslistaa, avoimia lehtiä listauksessa olivat *Philosopher's Imprint* (sija 8.) ja *Ergo* (sija 14.; Michiganin yliopiston kirjaston lehti, perustettu 2014). Tulos osoittaa, että myös avoimet lehdet ovat vakiinnuttaneet asemansa filosofiassa, vaikka edelleen – muun muassa [hybridjulkaisemisen](#) suosion johdosta – suurten kustantajien perinteiset lehdet ovat pääosassa. Viime vuosina filosofiassa on perustettu paljon uusia avoimia lehtiä ja erityisesti Latinalaisessa Amerikassa niissä julkaiseminen alkaa olla valtavirtaa. Suomessa tämän suhteen ollaan vasta siirtymävaiheessa. Toki myös kustantajat ovat tulleet mukaan avoimien lehtien bisnekseen ja esimerkiksi De Gruyterilla on lehti *Open Philosophy* ja MDPI:llä *Philosophies*.

On selvää, että lehtien taso on vaihteleva, mutta avoimet lehdet ovat olleet kuvioissa sen verran pitkään, että osa lehdistä on kehittynyt jo varsin korkeatasoisiksi. [Julkaisufoorumin](#) haussa välittömän avoimuuden tarjoavia filosofian alan lehtiä löytyi 369 kpl, joista yksi on kolmostasolla (*Philosopher's Imprint*) ja 17 kakkostasolla. Katsotaan lähemmin [Philosopher's Imprintiä](#), joka on siis johtava filosofian open access -lehti. Se, kuten myös *Ergo*, ilmestyy Michiganin yliopiston kirjaston julkaisualustalla. Lehden perustivat Michiganin yliopiston filosofian professorit **Stephen Darwall** ja **J. David Velleman**, jotka pyysivät yliopiston kirjastoa mahdollistamaan lehden julkaisemisen ja *Philosopher's Imprint* alkoi ilmestyä vuonna 2001. Nykyään lehteä toimittaa **Brian Weatherson** kolmentoista muun filosofin ja kansainvälisen toimitusneuvoston avulla. Alkuperäinen motiivi lehden perustamiseen oli julkaisuprosessin nopeuttaminen ja materiaalin parempi saatavuus. Lehden sivulta löytyy tiivistelmä lehden toimintaperiaatteista: ”Edited by philosophers. Published by librarians. Free to readers of the Web.” (Lehdestä lisää, ks. [Wikipedia-artikkeli](#)). *Philosopher's Imprint* loi uudenlaisen mallin tutkijoiden itsensä hallitsemalle lehdelle ja se saikin pian paljon seuraajia. Tunnetuin on [Ergo](#), joka alkoi ilmestyä vuonna 2014. Sen pääasiallinen tuki tulee Syracusan yliopiston filosofian laitokselta, mutta sille voi antaa myös suoria lahjoituksia.

Muun muassa näiden lehtien menestyksen myötä filosofiassa on perustettu suuri määrä avoimia lehtiä. *Daily Nous* -blogi julkaisi tänä vuonna [artikkelin](#), jonka mukaan filosofian avoimien lehtien tämänhetkistä tilannetta voi kartoittaa seuraavasti:

- [Directory of Open Access Journals](#) (DOAJ)-tietokannan mukaan avoimia filosofian lehtiä on 293 kpl. Tämän lisäksi on lehtiä, jotka ovat joko liian heikkotasoisia kuratoituun DOAJ-tietokantaan tai lehdet eivät ole siihen hakeneet. Suomesta DOAJ:ssa on yksi lehti, *Nordic Wittgenstein Journal*, josta lisää myöhemmin.
- Näistä DOAJ-lehdistä anonyymia vertaisarviointia noudattaa 228 kpl.
- Ilmaisia (eli ei kirjoittajamaksuja periviä) lehtiä filosofian DOAJ-lehdistä on 220 kpl.
- Ja mikäli englannin kieli submittauksessa otetaan kriteeriksi, [lehtiä on 186 kpl](#).

Mielenkiintoinen ilmiö avoimien lehtien perustamisessa on ollut se, että korkeisiin julkaisumaksuihin ja muihin kustantajien käytäntöihin kyllästyneet lehtien toimituskunnat ovat tehneet väliarvon kustantajan kanssa ja siirtäneet lehden avoimeksi joko samalla tai jollain toisella nimellä (ks. [The Retraction Watch mass resignations list](#) ja [Journal declarations of independence](#)). Tällaisista toimituskunnan eroamisista mainitsen esimerkkinä [Scandinavian Journal of Disability Researchin](#), jota julkaisi Taylor & Francis vuoteen 2017 saakka ja sen jälkeen Stockholm University Press. Lehden toimituskunnan jäsen, Tukholman yliopistossa toimiva filosofi **Simo Vehmas** [kertoi niin & näin -lehdelle](#), että lehden taustajärjestöllä, Nordic Network on Disability Researchilla oli avoimeksi julkaisuksi siirtymiseen yhteiskunnallinen paine – vammaistutkimuksen kohderyhmällä ei välttämättä ole pääsyä tieteellisiin lehtiin. Lisäksi monilla tutkimusrahoittajilla oli vaateita avointa julkaisemista koskien. Siirtyminen avoimeen tiedekustantamoon Stockholm University Pressiin toi mukanaan säästöjä: sama hinta, joka maksettiin Taylor & Francisille kattaa uudella kustantajalla myös avoimet lehtiarkistot.

Uusin tapaus toimituskunnan eroissa on poliittisen filosofian johtava lehti *Philosophy & Public Affairs*, joka perustettiin vuonna 1972. Sen päätoimittaja **Arash Abizadeh**, joka toimii professorina McGill-yliopistossa Kanadassa, [kirjoitti aiheesta jutun Guardianiin](#), jossa hän kertoo koko toimituskunnan saaneen tarpeekseen toimimisesta Wileyn yhteydessä. Toimituskunta erosi yhteistuumiin ja perusti [uuden timanttimallin avoimen lehden](#), jonka julkaisijana toimii voittoon pyrkimätön, kirjastokonsortion tukeen nojautuva [Open Library of Humanities](#). Wileyn lehtikatraasta [irtosi aiemmin](#) myös sveitsiläinen *Dialectica*-lehti.

Parhaassa mahdollisessa maailmassa kaikki filosofian lehdet toimivat voittoa tavoittelematta ja tutkijoiden intresseihin nojaten.

On ehkä helppo sanoa, että parhaassa mahdollisessa maailmassa kaikki filosofian lehdet toimivat voittoa tavoittelematta ja tutkijoiden intresseihin nojaten. Tähän on paljon hyviä argumentteja, vaikka loppujen lopuksi vain harvat filosofit julkaisevat pääosin avoimissa lehdissä. Miksi tinkiä omasta prestiisistä ja julkaista uusissa, monille vielä tuntemattomissa lehdissä, joiden tasosta monella on omat epäilyksensä? *Ensinnäkin* nämä kultaisen reitin (gold open access) lehdet edustavat välitöntä avoimuutta. Artikkelit ovat luettavissa saman tien ilman viivettä ja kaikkialla ilman maksumuureja. *Toiseksi* suuri enemmistö avoimista lehdistä edustaa niin sanottua timanttimalia (diamond open access), eli julkaiseminen ei maksa tekijälle mitään. *Kolmanneksi* kirjastot voivat linkittää kyseiset lehdet tietokantaansa ilman maksua, eli kirjastojen ei tarvitse solmia kalliita sopimuksia saadakseen lehden valikoimaansa – näin tieteellinen tieto leviää myös kolmannessa maailmassa tehokkaammin. Ja *neljänneksi*, monet avoimet lehdet ovat tavalla tai toisella tutkijoiden omassa hallinnassa, joko toimituksen tai taustalla olevan ja kustannuksista vastaavan tieteellisen seuran kautta – on hyvä muistaa, että avoin julkaiseminenkaan ei ole koskaan ilmaista.

Avoimuus suomalaisissa filosofian lehdissä

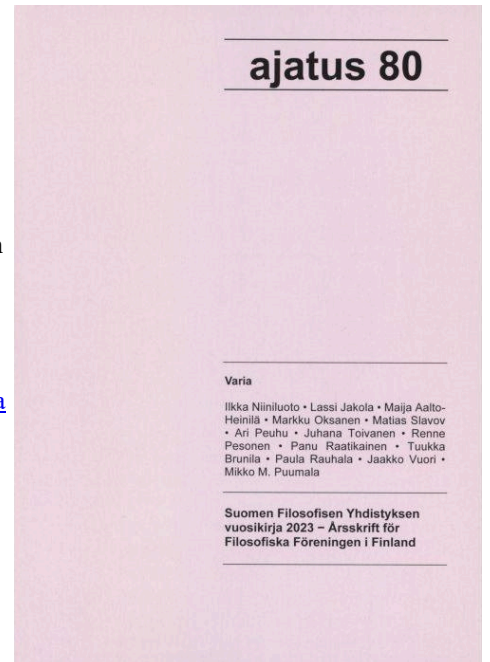
Suomalaisissa filosofian yleislehdissä avoimuus on ollut käytössä jo jonkin aikaa. Suomen filosofisen yhdistyksen vuosikirja *Ajatus* (perustettu 1926) siirtyi Tieteellisten seurain valtuuskunnan avoimien lehtien Journal.fi-portaaliin vuonna 2016 ja ilmestyy siellä avoimena painetun version lisäksi. Hyväksytyt käsikirjoitukset voi rinnakkaistallentaa saman tien ja lopulliset versiot puolen vuoden julkaisuviiveen jälkeen. Journal.fi:ssä lehti ilmestyy vuoden embargon jälkeen. *Ajatus* on siis varsin avoin avoimuudelle, joskaan en löytänyt lehden sivulta tietoa siitä, vaaditaanko rinnakkaistallentamiseen Creative Commons -lisenssi. Vanhempia *Ajatus*-lehtiä, samoin kuin Suomen filosofisen yhdistyksen toisen sarjan, *Acta Philosophica Fennican* julkaisuja, on digitoitu ja ne löytyvät avoimena [Kansalliskirjaston digitaalisesta kokoelmasta](#).

Filosofinen aikakauslehti [niin & näin](#) (perustettu 1994) kertoo [avoimuuspolitiikkansa](#) selkeästi verkkosivuillaan. Vertaisarvioidut artikkelit julkaistaan välittömästi avoimena lehden verkkosivulla ja [verkkoarkistossa](#) heti lehden ilmestymisen jälkeen. Lehden numerot lisätään verkkoarkistoon kahden vuoden viiveen jälkeen. Lisenssitiedot (nykyään käytössä CC BY-NC-ND) on selostettu selkeästi, samoin rinnakkaistallennusoikeudet. Vertaisarvioiduista artikkeleista voi tallentaa lopullisen version välittömästi, muiden kohdalla noudatetaan 24 kuukauden julkaisuviivettä artikkeliversiolla ollessa lopullinen versio. Niikkärin embargo on pitkä, mutta toisaalta ymmärrettävä, kun ottaa huomioon sen, että lehteä kustantaa yhdistys (Eurooppalaisen filosofian seura), joka ei kerää jäsenmaksuja, toisin kuin Suomen filosofinen yhdistys. Kahden vuoden embargo on siis varattu lehden myyntiä silmällä pitäen ja sen jälkeen materiaali on avointa sekä rinnakkaistallentaa että selata lehden runsasta verkkoarkistoa.

Eurooppalaisen filosofian seura ylläpitää myös [avointa filosofian portaalia](#), josta löytyy suomalaisen filosofian resursseja, linkkilista, uutisia ja avoin filosofian verkkoensyklopedia [Logos](#). Logos on katsottava avoimeksi lehdeksi: sillä on ISSN-tunnus, artikkelit vertaisarvioidaan anonymisti ja se löytyy Julkaisuforumista. Logoksella on myös päätoimittaja ja toimituskunta. Logoksen toimintaperiaate ei kuitenkaan noudata

tavanomaisia käytäntöjä siinä mielessä, että se ilmestyisi säännöllisesti.

Suomen ainoa varsinainen avoin filosofian lehti on [Nordic Wittgenstein Journal](#) (NWR). Sen taustalla on pohjoismainen Wittgenstein-yhdistys, joka toimii sekä Åbo Akademin yhteydessä että Bergenin Wittgenstein-arkistossa. Nykyinen päätoimittaja **Simo Säätelä** toimii Bergenissä. Lehti on varsin korkeatasoinen, ainakin jos katsoo sen avoimen julkaisemisen osaamistasoa – NWR löytyy muun muassa Scopus- ja DOAJ-tietokannoista. Bergenin yliopiston kirjaston OJS-alustalla toimiva timanttimallin lehti sitoutuu myös avoimen julkaisemisen kattojärjestö OASPan [jäsenkriteereihin](#). Artikkelit jaetaan CC BY -lisenssillä. Lehden aiempi päätoimittaja **Yrsa Neumann** kertoi [niin & näin-lehden haastattelussa](#): ”Yritämme olla sekä kirjoittajille että lukijoille alan paras lehti, ja siihen päämäärään sisältyy avoin saatavuus.” NWR on myös kehittänyt omia, innovatiivisia käytänteitä: ”Meillä on käytössä preprint open review -järjestelmä, jossa julkaisua varten hyväksytyt artikkelit (itse asiassa ’postprintit’) ovat kommentoitavina kuukauden ajan netissä. Sitten ne poistetaan, toimitetaan ja julkaistaan lopullisesti. Kirjoittajat haluavat ehdottomasti olla mukana tässä – sehän on hyvä tapa juhlia hyväksytyä työtä – ja he saavatkin yhteydenottoja teksteistä, jotka sitten parantuvat prosessin ansiosta. Tämänäyttypiset kokeilut ovat minun mielestäni osa kehittyvää OA-kulttuuria.”

NWR:n lisäksi on mainittava Helsinki University Pressin julkaisema erittäin korkeatasoinen [Estetika: The European Journal of Aesthetics](#), joka sisältää myös filosofisia artikkeleita. Lehden varsinainen julkaisupaikka on Praha, mutta kustantajan lisäksi Suomeen lehden yhdistää sen päätoimittaja, Helsingin yliopiston Tutkijakollegiumin johtaja **Hanne Appelqvist**.

Filosofisia artikkeleita löytyy myös Tutkijaliiton [Tiede ja Edistys](#) -lehdestä, joka on perustettu vuonna 1976. Se ilmestyy sekä painettuna että Journal.fi-palvelusta. Artikkelit julkaistaan CC BY-NC-ND -lisenssillä.

Eri yliopistojen filosofian opiskelijat julkaisevat myös opiskelijalehtiä, joista osa on saatavissa verkossa avoimesti. Helsingin yliopiston opiskelijoiden yhdistys Dilemma julkaisee digitaalista ja painettua lehteä [Minervan Pöllö](#) ja Tampereen yliopiston opiskelijoilla on varsin korkeatasoinen filosofinen kulttuurilehti nimeltä [Paatos](#). Muitakin lienee olemassa. Nämä lehdet ovat kyllä saatavilla avoimesti verkossa ilman maksumuuria, mutta ne eivät varsinaisesti noudata avoimien lehtien käytäntöjä, kuten lisensoimista, pysyviä tunnisteita jne. OA-käytänteiden päivitys opiskelijalehtiin ei mielestäni olisi kovin suuri hyppäys. Esimerkiksi Helsingin yliopiston kirjasto tarjoaa ilmaiseksi opiskelijalehtien käyttöön OJS-julkaisualustaa, jossa edellä mainitut käytänteet sekä vertaisarviointi on helppo toteuttaa, mahdollisesti yhteistyössä opetushenkilökunnan kanssa.

Edellä mainitut kotimaiset lehdet noudattavat siis avoimen julkaisemisen käytäntöä, kukin omalla tavallaan. Kaikkiaan voidaan sanoa, että kotimainen avoin julkaisukulttuuri filosofiassa on melko hyvällä mallilla, vaikkakin paljon tilaa olisi NWR:n kaltaisille timanttimallin avoimille lehdille tai edellä mainituille overlay-lehdille. Loppuun sopii vielä mainita, että avoimia filosofisia artikkeleita löytyy myös muista lehdistä, esimerkiksi taiteen tutkimuksen, oikeustieteen tai kasvatustieteen lehdistä.

Filosofian avoin julkaiseminen Helsingin yliopistossa

Havainnollistan edellä kuvattuja eri tapoja julkaista avoimesti katsomalla tarkemmin Helsingin yliopiston filosofiaa koskevaa julkaisutoimintaa vuonna 2023 Rapo-tietokannan avulla. Kokonaisuudessaan julkaistiin 81 tutkimustuotosta, johon sisältyvät vertaisarvioituiden tieteelliset artikkelit ([Jufon julkaisutyypit A1–A4](#)) tieteelliset monografiat ja toimitetut artikkelikokoelmat (julkaisutyypit C1–C2). Haku koskee humanistista ja valtiotieteellistä tiedekuntaa, jossa filosofian oppiaineet sijaitsevat.

Vuonna 2023 julkaistiin avoimesti 73 julkaisua, joista avoimessa kanavassa julkaistiin 19 artikkelia. [Hybridikanavassa](#) julkaistiin 40 artikkelia. 73:sta julkaisusta on rinnakaistallennettu 66, ja käsikirjoitusversiot löytyvät Helda-julkaisuarkistosta.

Avoimen kanavan julkaisutyypit ovat:

- A1 (vertaisarvioitu lehtiartikkeli) 9 kpl
- A3 (vertaisarvioitu kirja-artikkeli) 8 kpl
- C1 (kustannettu erillisteos) 1 kpl
- C2 (toimitettu erillisteos) 1 kpl

Kaikkiaan 19:sta avoimesta julkaisusta kaksi löytyi Jufo 3-tason julkaisukanavasta, yksi Jufo 2 -tason kanavasta, 14 kappaletta Jufo 1 -tason kanavasta ja kaksi Jufo 0 -tason julkaisukanavasta.

Suosituimmat jurnaalit ovat *Analysis* (2 artikkelia), *European Journal for Philosophy of Science* (2), *Foundations of Science* (2), *niin ja näin* (3; tässä on tulkintavirhe: lehti ei peri julkaisumaksuja, vaan osa artikkeleista julkaistaan myös avoimesti), *Synthese* (6) ja *Topoi* (2). Jufoluokissa katsottuna tasoa 3 edustaa kolmetoista artikkelia, tasoa 2 yksitoista artikkelia, tasoa 1 viisitoista artikkelia ja tasoa 0 yksi artikkeli (artikkeli on julkaistu [saalistajalehdessä](#)).

Tulos vastaa aika lailla avoimen julkaisemisen suurta kuvaa. Yli puolet julkaisuista ovat hybridijulkaisuja, joista monien kirjoittajamaksuja on todennäköisesti tuettu joko kirjaston tai tiedekuntien toimesta (Suomen Akatemian tutkimusprojekteissa avoimen julkaisemisen kulut menevät projektien sivukustannuksista). Kun katsoo Helsingin yliopiston kirjaston kirjoittajamaksutukea (article processing charge, APC), suosituimmat lehdet – *Analysis* (Oxford University Press), *European Journal for Philosophy of Science* (Springer), *Foundations of Science* (Springer), *Synthese* (Springer) ja *Topoi* (Springer) – ovat kaikki tuen piirissä [tiettyjen kriteerien](#) täytyessä.

Hybridijulkaiseminen on tällä hetkellä suosituin filosofian julkaisemisen muoto Helsingin yliopistossa eikä se ole ihme: artikkelin saa välittömästi avoimeksi yliopiston tuella eikä maksua kirjoittajalle tule. Tilanne voi kuitenkin muuttua nopeastikin, jos kirjastojen määrärahat vähenevät eikä näihin read & publish -sopimuksiin enää ole varaa.

Hybridijulkaiseminen on tällä hetkellä suosituin filosofian julkaisemisen muoto Helsingin yliopistossa eikä se ole ihme: artikkelin saa välittömästi avoimeksi yliopiston tuella eikä maksua kirjoittajalle tule.

Vuonna 2023 täysin avoimessa kanavassa (gold open access) julkaistiin noin kolmasosa kaikista avoimista artikkeleista, joka on suhteellisen hyvä tulos. Toivottavaa kuitenkin olisi, että tutkijan arvioinnissa kiinnitetäisiin huomiota enemmän artikkelin laatuun kuin julkaisukanavaan, mikä pitkässä juoksussa saisi tutkijan löytämään yhä enemmän avoimia kanavia, joissa julkaiseminen on monesti maksutonta (ns. timanttimalli). Ehkä tämä kehitys voi johtaa myös uusien avoimien lehtien perustamiseen filosofiassa. Tukea tämäläiselle kehitykselle löytyy eurooppalaisesta tutkimuksen arvioinnin uudistamistyöstä, jota tehdään [vuonna 2023 aloittaneessa CoARA-koalitiossa](#). Koalitiossa ovat mukana Suomen yliopistot ja Suomen Akatemia, joka on [edelläkävijä vastuullisessa ja laadullisessa arvioinnissa](#). Tänä vuonna CoARA-jäsenet ovat julkaisseet toimintasuunnitelmansa, Suomen Akatemian suunnitelmaa koskevassa [uutisessa](#) lausutaan näin: ”Vastuullisen tutkijanarvioinnin periaatteiden mukaan tutkijan saavutuksia arvioidaan moninaisten tuotosten ja tutkijanuran tehtävien kautta. Arvioinnissa painotetaan tutkimussuunnitelman ja hakijan pätevyyden laadullista arviointia, joka ei perustu määrällisiin mittareihin, kuten viittaus- tai lehtiperusteiseen metriikkaan.”

Filosofian avoimen julkaisemisen tulevaisuuden näkymiä

Edellä on tullut jo ilmi, että ketterien suurten kustantajien taktiikka on purrut erinomaisen hyvin – esimerkiksi tutkimusrahoittajien luoma paine avoimeen julkaisemiseen on saatu hoidettua mainiosti kauppaamalla mahdollisuutta avata artikkeli muuten ei-avoimessa lehdessä (hybridijulkaiseminen). Rahaa tulee ovista ja ikkunoista, kun yliopistojen on tarjottava avoimen julkaisemisen mahdollisuus tutkijoille ja kun on tullut varsin selväksi, että tutkijat eivät yleensä tyydy muuhun kuin alansa tunnetuimpiin lehtiin.

Tieteenfilosofian piirissä toimiva OA Working Group – **Sophia Crüwell**, **Chiara Liscandra** ja **David Teira** – teki tammikuussa 2023 [tutkimuksen \(pdf\)](#), jossa 27 filosofian hybridilehdeltä kysyttiin, onko heidän lehtensä siirtymässä täysin avoimiksi lehdeksi, joissa peritään julkaisumaksua. Vastausten mukaan kymmenessä lehdessä on tällaisia suunnitelmia, vaikka lehtien päätoimittajat eivät aina olleet tietoisia asiasta – useimmat olivat tällaisia suunnitelmia vastaan. Näissä niin sanotuissa transformatiivisissa lehdissä lehtien on tarkoitus muuttua kokonaan avoimeksi lehdeksi, kun hybridijulkaisemisen taso eli avointen artikkelien osuus saavuttaa 75 prosenttia. Elsevier ja Oxford University Press ovat olleet aktiivisimpia suunnittelijoita tämänkaltaisessa muutoksessa ja tutkimuksen mukaan kaikki Springerin ja Elsevierin päätoimittajat ovat huolissaan muutoksesta. Cambridge University Press on jo [toteuttanut muutosta Episteme-lehden kohdalla](#). Lehtien päätoimittajien suurin ongelma muutoksessa on julkaisemisen kalleus ja tasa-arvoisuus. Esimerkiksi kolmannen maailman tutkijat tai nuoret tutkijat eivät usein pysty maksamaan julkaisumaksuja, mistä seuraa se, että vain hyvin rahoitetut tutkijat voivat julkaista avoimesti ja saada suurta näkyvyyttä teksteilleen (ks. [lisää aiheesta](#)). Tutkimusbudjeteista suurin osa kuluisi myös julkaisukuluihin esimerkiksi kongressikäyntien kustannuksella. Edelleen ei ole selvää, miten muutos edistäisi yleistä hyvää nykytilanteeseen verrattuna (ks. tutkimuksesta myös [Daily Nousin blogipostaus](#)).

Näyttää siis siltä, että kustantajat ovat yhä selvemmin pyrkimässä maksulliseen avoimeen julkaisemiseen – esimerkiksi Springer julkaisi aiheesta [valkoisen paperin](#), jossa se pitää maksullista [kultaista reittiä](#) tulevaisuuden julkaisumuotona. Samaan aikaan open access -liike [tiivistää joukkojaan timanttimaliin taakse](#), jossa julkaisumaksuja ei peritä lainkaan ja lehtien rahoitus hoidetaan esimerkiksi tieteellisten seurojen tai kirjastojen kautta. Kuten politiikassa, myös avoimessa julkaisemisessa tilanne on polarisoitunut.

Markku Roinila ([TUHAT](#), [ORCID](#)) työskentelee johtavana tietoasiantuntijana Helsingin yliopiston kirjastossa. Vastuualueena hänellä on avoimen julkaisemisen tuki, avoimet julkaisupalvelut ([Helda Open Books](#), [Editori](#)) ja tieteenalaverkoston koordinointi. Roinila toimii kirjaston tieteenalayhdyskylönä filosofiassa. Roinila on teoreettisen filosofian dosentti, ja hän on erikoistunut varhaismoderniin filosofiaan (erityisesti Leibniz).

